

23.2.2016

Dnro 2647/4/15

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

VANGIN ASUTTAMINEN ERISTYSOSASTOLLA JA SIIRTO TURVALLISUUDEN PERUSTEELLA TOISEEN VANKILAAN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 1.6.2015 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä olosuhteitaan Riihimäen vankilan eristysosastolla. Kantelun mukaan hän on omasta tahdostaan ollut asutettuna eristysosastolla 2.5.2015 lähtien, koska hän ei henkeään vaarantamatta pysty asumaan muulla vankilassa. Kantelussa arvostellaan myös Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskusta siitä, että se on hylännyt kantelijan anomukset siirrosta toiseen vankilaan, vaikka hänen olosuhteensa Riihimäen vankilassa ovat epäinhimilliset.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Asuttaminen ja olosuhteet eristysosastolla

3.1.1 Oikeusohjeita

Vankeuslain 1 luvun 3 §:n 2 momentin mukaan vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisten on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja.

Vankeuslain 7 luvun 1 §:n mukaan vankien käytössä tulee olla asianmukaiset asuin- ja peseytymistilat. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut määräyksen vankien asumisesta ja perushuollosta (19/004/2010). Sen mukaan matkasellejä, rangaistus-, tarkkailu ja eristyssellejä ei lasketa majoituspaikoiksi eikä niihin saa majoittaa vankeja pysyvästi.

Vankeuslain 5 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vangille on varattava hänen pyynnöstään mahdollisuus asua kokonaan tai osittain erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Pykälän 2 momentin mukaan omasta pyynnöstään erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin erillään asumisesta välttämättä aiheutuu. Erillään asumisen perusteet on otettava uudelleen harkittaviksi enintään neljän kuukauden väliajoin.

Vankeuslain 5 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan vangin erillään asumisesta omasta pyynnöstä päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies. Vankeuslain 20 luvun 1 §:n mukaan vanki saa vaatia oikaisua tai valittaa päätöksestä, joka koskee 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettua erillään asumista omasta pyynnöstä.

Vankeuslain 7 luvun 6 §:n mukaan vangille on annettava mahdollisuus ulkoilla vähintään tunti päivässä, jollei vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä.

Vankeuslain 12 luvun 6 §:n mukaan vangille on annettava omalla kustannuksellaan mahdollisuus olla puhelimitse yhteydessä vankilan ulkopuolelle. Välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta. Vankilan järjestyssäännössä voidaan antaa vankilan toiminnan ja järjestyksen kannalta välttämättömiä määräyksiä puhelimen käyttöajoista.

Vankeuslain 13 luvun 1 §:n mukaan vangilla on oikeus tavata vieraita tapaamista varten varattuina aikoina niin usein kuin se vankilan järjestystä ja toimintaa haittaamatta on mahdollista siten kuin tässä luvussa säädetään.

3.1.2

Selvitykset

Riihimäen vankilan selvityksen mukaan kantelijalle oli määrätty kurinpitorangaistuksena viisi vuorokautta yksinäisyyttä, jonka hän suoritti eristysosaston rangaistussellissä 2.-7.5.2015 välisen ajan. Kurinpitorangaistuksen suorittamisen jälkeen kantelija oli ilmoittanut, ettei pysty vankilassa asumaan normaalilla asuinosa-astolla, minkä vuoksi hänestä oli tehty ilmoitus ”omasta pyynnöstä eristetty” (1265/2015/Riv). Kantelija oli omasta pyynnöstään asutettuna erillään rangaistussellissä 7.5.–25.6.2015 sekä 29.6.–3.7.2015 väliset ajat eli yhteensä 55 vuorokautta. Kantelija oli asunut 25.6.–29.6.2015 välisen ajan C 1 -osaston matkasellissä. Kantelijan sijoittaminen matkaselliin oli vaikeuttanut huomattavasti vankilan toimintaa kuljetettavien vankien osalta. Selvityksen mukaan vankila olisi sijoittanut kantelijan muualle kuin eristysosastolle, jos hän olisi pystynyt turvallisesti asumaan jollain muulla osastolla ja olisi uskaltanut itse mennä sinne.

Selvityksen mukaan eristysosaston rangaistussellissä on erillinen suihku ja wc-tila, jossa oli myös lavuaari. Sellin sisustus on karu ja sen kalusteet ovat betonista. Kantelija on kuitenkin voinut saada haltuunsa samat tavarat kuin normaalilla asuinosa-astolla. Sellissä ei ole kuitenkaan pistorasiaa, joten esimerkiksi television katsominen ei ole ollut mahdollista. Kantelijalla on myös ollut samanlainen mahdollisuus valvottuihin tapaamisiin kuin muillakin vangeilla sekä mahdollisuus soittaa päivittäin puhelimella. Kantelija on voinut ulkoilla päivittäin tunnin, mutta hänelle ei ole ollut tarjolla muuta sellin ulkopuolista toimintaa. Kantelija on ollut myös mahdollisuus laitana kirjoja vankilan kirjastosta.

3.1.3

Kannanotto

Säännösten mukaan vankeusrangaistus tulee pannan täytäntöön siten, ettei vangin turvallisuus vaarannu. Riihimäen vankilan selvityksen mukaan kantelija olisi ollut ”eristettynä omasta pyynnöstä”. Vankeuslaki ei kuitenkaan tunne tällaista käsitettä ja menettelytapaa. Käsitykseni mukaan tapausta tulee arvioida omasta pyynnöstä erillään asumista koskevien

säännösten perusteella. Tapauksessa olisi siten pitänyt tehdä vankeuslain 5 luvun 3 §:n mukainen erillään asuttamista koskeva valituskelpoinen hallintopäätös.

Vankilalla on velvollisuus järjestää vangille mahdollisuus asua erillään muista vangeista, jos vangilla on perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Kantelun ja vankilasta saadun selvityksen perusteella minulla ei ole aihetta epäillä, että tapauksessa ei täytyisi omasta pyynnöstään erillään asumisen edellytykset eli kantelijalla oli perusteltu syy uskoa henkilökohtaisen turvallisuutensa olevan uhattuna. Vankilalla on siten ollut tapauksessa velvollisuus järjestää kantelijalle mahdollisuus asua erillään muista vangeista. Tällöin erillään pidettävän oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin erillään asumisesta välttämättä aiheutuu. Vankia tulee tällöin asuttaa normaalissa asuinsellissä, jossa on muun muassa pistorasia ja mahdollisuus esimerkiksi television katseluun.

Oikeusasiamiehen aikaisemmassa ratkaisukäytännössä on arvosteltu vankien majoittamista eristysosastolle, jossa asuinolosuhteet, mahdollisuudet osallistua toimintaan ja vapaa-ajanviettomahdollisuudet eivät vastaa tavallista asuinosaosta. Ratkaisuissa on katsottu, että eristysosaston käyttöä majoitustilana tavallisen asuinosaoston sijasta ei voida pitää asianmukaisena. Apulaisoikeusasiamies on erityisesti todennut (esim. dnro 2070/4/04), ettei eristyssellissä voida pitää asianmukaisena paikkana vangin lyhytaikaisellekaan asuttamiselle edes vangin omasta pyynnöstä.

Kantelun ja vankilasta saadun selvityksen perusteella kantelijaa ei ole voitu Riihimäen vankilassa turvallisesti sijoittaa asumaan muualle kuin eristysosastolle. Minulla ei ole perusteita kyseenalaistaa kantelijan ja vankilan arviota asiasta. Kantelijan olosuhteet eristysosastolla ja sen rangaistussellissä eivät täytä edellytyksiä, joita vangin asuttamiselle on asetettu. Vaikka kantelijan asuttamista eristysosastolla ei siis lähtökohtaisesti voida pitää hyväksyttävänä, nähdäkseni on kuitenkin ilmeistä, että vankilalla ei ole käytännössä ollut mahdollisuutta menetellä asiassa toisin kuin on menetelty.

Kantelijan asuttaminen eristysosastolla kesti suhteettoman pitkän ajan, lähes kaksi kuukautta, ja hän oli koko sen ajan käytännössä sellissään 23 tuntia vuorokaudessa. Katson, että tätä ei voida pitää hyväksyttävänä.

Koska oli varsin ilmeistä, että asiaan ei löytyisi ratkaisua pelkästään Riihimäen vankilan toimin, asian ratkaisu edellytti kantelijan siirtämistä toiseen vankilaan. Vangin siirrossa toiseen vankilaan ei kuitenkaan päätä vankila, vaan päätösvalta asiassa käyttävät rikosseuraamusalueiden arviointikeskukset. Seuraavassa arvioinkin Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa erityisesti siirtämisen osalta.

3.2

Siirtäminen toiseen vankilaan

3.2.1

Oikeusohjeita

Vankeuslain 4 luvun 8 §:n mukaan sijoitettaessa vankeja vankilaan on otettava huomioon rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vangin kotipaikka, yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin, ikä, sukupuoli, terveydentila, rangaistuskertaisuus, vangin aikaisempi rikollisuus ja vangin oma toivomus sekä mahdollisuudet sijoittua rangaistusajan suunnitelman edellyttämään toimintaan. Sijoituspäätöstä tehtäessä tulee lisäksi kiinnittää huomiota vangin mahdollisuuksiin hoitaa vankeuden täytäntöönpanoon liittyviä asioita omalla kielellään. Vankia

ei tule sijoittaa suljetumpaan vankilaan tai vankilan osastoon kuin vankilan järjestys ja turvallisuus sekä vankilassa pitämisen varmuus edellyttävät.

Vankeuslain 6 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan vanki voidaan siirtää suljetusta vankilasta toiseen suljettuun vankilaan tai avolaitoksesta toiseen avolaitokseen, jos se edistää rangaistusajan suunnitelman toteutumista tai on muutoin perusteltua ja voidaan olettaa, että vanki sopeutuu toisen vankilan olosuhteisiin. Vanki voidaan siirtää ilman omaa suostumustaan. Pykälän 2 momentin mukaan vanki tulee siirtää toiseen vankilaan, jos vankilassa pitämisen varmuus, vankilan järjestys, täytäntöönpanon turvallisuus, vangin oma tai muun henkilön turvallisuus, rikollisen toiminnan estäminen taikka muu vastaava syy sitä edellyttää. Vanki voidaan siirtää toiseen vankilaan myös vankiloiden käyttöasteen tasoittamiseksi. Pykälän 3 momentin mukaan vangin on siirrosta huolimatta voitava mahdollisuuksien mukaan jatkaa rangaistusajan suunnitelman mukaista toimintaa, ja hänen on siirrosta huolimatta saatava tarvitsemaansa hoitoa.

Vankeuslain 6 luvun 6 §:n mukaan vangin siirtämisestä rikosseuraamusalueella päättää arviointikeskuksen johtaja tai työjärjestyksessä määrätty arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimiva virkamies. Arviointikeskuksen johtaja voi siirtää päätösvaltaa asiassa myös rangaistusajan suunnitelmassa nimetyille vankilan johtajalle. Jos vanki siirretään toiselle rikosseuraamusalueelle, siirto edellyttää vastaanottavan rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen johtajan tai työjärjestyksessä määrätyn arviointikeskuksen johtajan sijaisena toimivan virkamiehen suostumuksen.

Vankeuslain 1 luvun 10 §:n mukaan sen estämättä, mitä tässä laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi yksittäistapauksessa ottaa ratkaistavakseen Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen päätösvaltaan kuuluvan vangin sijoittamista, siirtoa, vankilan ulkopuoliseen toimintaan osallistumista ja poistumislupaa koskevan asian, jos on syytä epäillä vangin osallistuvan järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan, vankeusaikanaan jatkavan rikollista toimintaa tai vaarantavan turvallisuutta, taikka jos se on perusteltua vangin turvallisuuden suojelemiseksi.

3.2.2

Tapahtumat ja asiassa saadut selvitykset

Saadun selvityksen mukaan kantelija oli eristysosastolla asumisensa aikana 10.5.2015 hakenut siirtoa toiseen suljettuun vankilaan sillä perusteella, että hän ei pystynyt Riihimäen vankilassa asumaan muualla kuin eristysosastolla. Myös Riihimäen vankila esitti 10.6.2015 Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskukselle kantelijan siirtoa toiseen vankilaan, koska häntä ei voida sijoittaa vankilan muille osastoille turvallisesti. Kuultaessa kantelija oli toivonut, että hänet sijoitettaisiin Keravan vankilaan. Kantelijan mukaan häntä ei voitu sijoittaa Helsingin vankilaan turvallisuussyistä.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus teki 23.6.2015 kielteisen päätöksen edellä mainittuihin hakemuksiin. Päätöksen mukaan kantelijan siirtämiselle ei ollut vankeuslain 6 luvun 3 §:n mukaisia perusteita, kun kokonaisharkinnassa huomioitiin kantelijasta tehty laitosturvallisuusarvio ja hänen viimeaikainen vankilakäyttäytymisensä. Kantelija oli muun muassa syylistynyt 2.5.2015 toiseen vankiin kohdistuneeseen väkivaltaa, josta hänelle määrättiin kurinpitorangeistuksena viisi vuorokautta yksinäisyyttä. Sijoituspäätöksen mukaan kantelijan siirtämistä toiseen suljettuun vankilaan voidaan harkita sitten, kun hän on osoittanut kykenevänsä noudattamaan laitosisjärjestystä ensin Riihimäen vankilassa.

Riihimäen vankila esitti 1.7.2015 uudelleen kantelijan siirtoa toiseen vankilaan, koska hän ei voi asua Riihimäen vankilassa muualla kuin eristysosastolla. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskus teki samana päivänä päätöksen kantelijan siirtämisestä Keravan vankilaan. Päätöksen mukaan vaikka sijoitukseen aikaisempaa huomattavasti avoimempiin olosuhteisiin liittyi kantelijan vankila-aikaisen käyttäytymisen perusteella riskejä, siirtämisen arvioitiin kuitenkin edistävän kantelijan rangaistusajan suunnitelman toteutumista.

Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen selvityksessä todettiin, että rikosseuraamusalueella on tutkintavankiloina toimivien Vantaan ja Jokelan vankiloiden lisäksi kolme suljettua vankilaa, jotka ovat Riihimäen vankilan lisäksi Helsingin ja Keravan vankilat. Selvityksen mukaan Keravan vankilaan on vältetty sijoittamasta vankeja, joilla on arvioitu olevan yhteyksiä järjestäytyneeseen rikollisuuteen tai joiden rikollisessa käyttäytymisessä on muuten viitteitä ammatillisesta tai taparikollisuudesta. Tämän johdosta Keravan vankilaan on kyetty sijoittamaan sellaisia vankeja, jotka ovat esimerkiksi alttiita painostukselle tai joiden rangaistuksen täytäntöönpanoon saattaisi kohdistua alueen muissa suljetuissa vankiloissa uhkaa esimerkiksi vangin etnisen taustan vuoksi.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön lausunnossa katsottiin, että koska Riihimäen vankilalla ei ollut esitettyä parempia mahdollisuuksia sijoittaa kantelijaa vähemmän rajoittaviin olosuhteisiin vankilassa, olisi vankilan tullut laittaa vireille siirtoesitys toiseen, kantelijalle paremmin sopivaan laitokseen jo huomattavasti aiemmassa vaiheessa.

3.2.3

Kannanotto

Säännökset antavat arviointikeskukselle varsin paljon harkintavaltaa vangin sijoittamisessa toiseen saman rikosseuraamusalueen vankilaan silloin kun vangin siirtämistä tai siirtämättä jättämistä perustellaan rangaistusajan suunnitelmalla ja sen toteutumisella. Toisaalta silloin kun kyse on muun muassa vangin omasta turvallisuudesta, säännös on muotoiltu ehdottomaan muotoon. Säännöksen mukaan vanki tulee siirtää toiseen vankilaan, jos vangin oma turvallisuus sitä edellyttää.

Kantelijan tapauksessa sekä kantelija että vankila ovat päätyneet siihen, että kantelijaa ei voida turvallisuushan takia asuttaa muualla kuin eristysosastolle. Käsitykseni mukaan mikäli vankia ei voida turvallisuushan takia asuttaa muualla kuin eristysosastolla, tällöin vanki tulisi turvallisuushan perusteella siirtää toiseen vankilaan. Säännöksiä ei voida tulkita siten, että häneen ei kohdistuisi turvallisuushkaa eristysosastolle asuttamisen aikana ja tämän takia häntä ei tarvitsisi siirtää sen perusteella toiseen vankilaan.

Korostan kuitenkin sitä, että viranomaisten tehtävänä on aina arvioida ja ratkaista kohdistuuko vankiin sellaista turvallisuushkaa, että häntä ei voida turvallisesti asuttaa kyseisessä vankilassa. Vangilla ei siten ole oikeutta saada siirtoa toiseen mieluisampaan vankilaan sillä perusteella, että hän vetoaa tällaiseen turvallisuushkaan. Tässä tapauksessa kantelijan oma toiminta vankila-aikana on merkittävästi vaikeuttanut hänen sijoittamistaan.

Kantelija oli hakenut siirtoa toiseen suljettuun vankilaan heti muutama päivä eristysosastolle asuttamisen jälkeen. Riihimäen vankilan tehdessä arviointikeskukselle esityksen kantelijan siirtämisestä toiseen vankilaan kantelija oli ollut asutettuna eristysosastolle yli kuukauden. Yhdyn Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön kannanottoon siitä, että Riihimäen vankilan olisi ollut perusteltua tehdä siirtoa koskeva esitys jo aikaisemmin, vaikka arviointikeskuksessa olikin vireillä kantelijan itsensä tekemä siirtohakemus. Käsitykseni mukaan viimeistään vankilan esityksen jälkeen ja tilanteen tultua arviointikeskuksen tietoon

sen olisi tullut ryhtyä tarvittaviin toimenpiteisiin kantelijan siirtämiseksi toiseen vankilaan. Käsitykseni mukaan tässä tilanteessa ratkaisuna ei siten voi olla kielteisen päätöksen tekemisen vankilan esitykseen tai vangin omaan hakemukseen hänen siirtämisestä, vaan ratkaisun etsiminen ongelmaan.

Tietooni on muissakin tapauksissa tullut, että vankiloiden ja arviointikeskusten yhteistoiminta ei vaikuttaisi kaikissa tilanteissa toimivan niin hyvin kuin se voisi toimia. Vankiloista on esitetty käsityksiä, että heidän näkemyksiään ei aina riittävästi huomioitaisi vankia sijoitettaessa. Pitäisin erittäin tärkeänä, että vankilan ja arviointikeskuksen välinen tietojen vaihto ja muu yhteydenpito toimisi mahdollisimman hyvin. Pidän myös perusteltuna ja tärkeänä sitä, että tämän kaltaisissa vaikeissa tilanteissa vankia kuultaisiin siten, että arviointikeskuksen henkilökunta tapaisi vangin henkilökohtaisesti. Tiedossani ei ole, onko näin menetelty tässä tapauksessa.

Olen toisen kantelun (dnro 2663 ja 2994/4/15) yhteydessä ottanut kantaa tapaukseen, jossa on kyse melkein identtisestä tilanteesta kantelijan tapauksen kanssa. Erona oli ainoastaan se, että siinä vanki oli vielä kantelijaa kauemmin asutettuna eristysosastolla. Arviointikeskuksen kannalta tilannetta vaikeutti vielä lisäksi se, että sen omalla alueella ei ole ollut sellaista suljettua vankilaa, johon vanki olisi voitu siirtää. Kyseisessä tapauksessa vangin siirtäminen toiseen vankilaan ei siten ollut mahdollista ilman yhteistyötä muiden rikosseuraamusalueiden arviointikeskusten kanssa ja heidän antamaansa hyväksyntää. Päätöksessäni katsoin, että asiassa oli kyse koko sijoitusjärjestelmän toimivuutta koskevasta asiasta ja että kyseisen kaltaisissa poikkeuksellisen vaikeissa tapauksissa sijoitusjärjestelmän kokonaisuudessaan pitäisi pystyä löytämään ratkaisu ongelmaan mahdollisimman nopeasti. Asian ratkaiseminen edellytti toimivaa yhteistyötä kaikkien rikosseuraamusalueiden kesken. Viime kädessä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön tulisi ottaa asian ratkaistavakseen, mikäli arviointikeskukset eivät pääse yhteisymmärrykseen asiassa.

Kantelijan tapauksessa arviointikeskus päätyi siihen, että hänet voidaan siirtää Keravan vankilaan, vaikka Keravan vankilaan sijoittamiseen liittyikin tiettyjä selvityksestä tarkemmin ilmeneviä riskejä. Koska kantelijan siirto tapahtui rikosseuraamusalueen sisällä, siirrolle ei tarvittu toisen rikosseuraamusalueen arviointikeskuksen hyväksyntää. Kantelijan tapauksessa ratkaisu lopulta löytyi rikosseuraamusalueen sisältä, mutta sen löytymiseen meni käsitykseni mukaan liian kauan aikaa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdissa 3.1.3 ja 3.2.3 esittämäni käsityksen asianmukaisesta menettelystä ja toimintatavasta silloin, kun vankia ei voida turvallisuusperusteilla asuttaa vankilassa asianmukaisissa olosuhteissa, Riihimäen vankilalle, Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen arviointikeskukselle ja Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.